

บทที่ ๕ กฎแห่งความคิด

ผู้ที่ให้นิยาม ตรรกวิทยา ว่าเป็น ศาสตร์เกี่ยวกับกฎแห่งความคิด จะเสนอว่า ต้องมีกฎที่ จำเป็น (necessary) และ เพียงพอ (sufficient) สำหรับขั้นตอนการคิดที่ถูกต้อง (correct) ซึ่งหมายความว่า ถ้าความคิดของเราเดินตามกฎดังกล่าวแล้ว จะเป็นความคิดที่ถูกต้อง กฎดังกล่าว นั้น อริสโตเติลได้กำหนดไว้ ๓ ข้อ (The Three Laws of Thought) ดังนี้

๑. กฎแห่งความเหมาะสมเหมือน (The Law of Identity) ซึ่งยืนยันว่า “ถ้าประโยคใดประโยคหนึ่งเป็นจริง มันย่อมต้องเป็นจริง” (if any statement is true, then it is true)

๒. กฎแห่งความขัดแย้ง (The Law of Contradiction) ซึ่งยืนยันว่า “ไม่มีประโยคใดที่ทั้งจริงและเท็จ ในเวลาเดียวกัน” (no statement can be both true and false)

๓. กฎแห่งความไม่มีท่ามกลาง (The Law of Excluded Middle) ซึ่งยืนยันว่า “ประโยคใดก็ตาม ย่อมจะเป็นจริง หรือเท็จ อย่างใดอย่างหนึ่ง” (any statement is either true or false)¹⁴

กฎแห่งความเหมาะสมเหมือน

สูตร : $A \text{ is } A$ ¹⁵

สิ่งๆ หนึ่งต้องเป็นสิ่งนั้นตลอดกาล จะเป็นสิ่งอื่นไปไม่ได้ เช่น คน คือ คน คนจะกลายเป็นสิ่งอื่นที่ไม่ใช่คน ไม่ได้ ในทางตรรกวิทยา คำว่า “คน” เราเรียกว่าเทอม เวลาที่กล่าวถึงเทอมใดเทอมหนึ่ง ความหมายของมันจะต้องคงตัว เช่น “เสือ คือสัตว์” “โจรคือ

¹⁴ . Irving M. Copi., Ibid., p. 244.

¹⁵ . A. A. Luce., Ibid., p. 124.

. Irving M. Copi., Ibid., p. 244.

¹⁵ . A. A. Luce., Ibid., p. 124.

เสีย” เทอม “เสีย” ใน ๒ ข้อความนี้ เป็นคนละความหมายกัน แม้จะใช้คำๆ เดียวกัน แต่ก็ใช้แทนกันไม่ได้ เพราะฉะนั้น จึงเป็นคนละเทอม แต่ละเทอมจะมีความหมายเฉพาะเหมาะสมเหมือนของมันเอง ถ้านำมาใช้สับสนกัน ก็จะทำให้เกิดการอ้างเหตุผลผิด

กฎแห่งความขัดแย้ง

สูตร : $A \text{ is not not-}A / A \text{ is not both } B \text{ and not-}B$ ¹⁶

สืบเนื่องมาจากสูตรแรกที่ว่า A คือ A เพราะฉะนั้น A จะเป็น not-A ไม่ได้ สิ่งๆ หนึ่ง จะกลายเป็นสิ่งที่ขัดแย้งตัวเองไม่ได้ เพราะฉะนั้น ถ้า A คือ B แล้วละก็ A จะเป็น not-B ในขณะที่เดียวกันไม่ได้ มันจะต้องเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง หมายความว่า สิ่งๆ หนึ่ง มันจะต้องเป็นสิ่งนั้น มันจะเป็นสิ่งนั้น และไม่เป็นสิ่งนั้นในเวลาเดียวกันไม่ได้ เช่น “คนคือคน” จะบอกว่า “คนคือไม่ใช่คน” ไม่ได้ เพราะฉะนั้น ในสภาพที่ขัดแย้งกัน ถ้าอย่างหนึ่งจริง อีกอย่างหนึ่งจะเท็จ มันจะจริงทั้งคู่ในเวลาเดียวกันไม่ได้

กฎแห่งความไม่มีท่ามกลาง

สูตร : $A \text{ is either } B \text{ or not-}B. \text{ There is no "half-way house"... between } B \text{ and not-}B$ ¹⁷

สืบเนื่องมาจาก ๒ สูตรแรกว่า สิ่งๆ หนึ่ง จะต้องเป็นสิ่งนั้นเสมอ และ มันจะกลายเป็นสิ่งที่ขัดแย้งตัวมันเองไม่ได้ เช่น ถ้า A คือ B แล้ว มันจะกลายเป็น not-B ไม่ได้ และมันจะอยู่ตรงกลางระหว่าง B กับ not-B ไม่ได้ ระหว่าง B กับ not-B ไม่มีสิ่งใดอยู่ท่ามกลาง เหมือนกับ “สีขาว” และ “สีไม่ขาว” ไม่มีสีใดที่อยู่ตรงกลางระหว่าง “ขาว” กับ “ไม่ขาว” มันจะต้องเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง

¹⁶. A. A. Luce., Ibid., p. 124.

¹⁷. A. A. Luce., Ibid., p. 125.

หมายเหตุ : เราต้องเข้าใจความแตกต่างระหว่าง คำที่ขัดแย้ง กับ คำที่มีความหมายตรงกันข้าม (contradictory & contrary) ตัวอย่างของคำที่ขัดแย้งกัน คือ “ขาวกับไม่ขาว” แต่ถ้าเป็นคำตรงกันข้ามกัน ก็คือ “ขาวกับดำ”

คำที่ขัดแย้งกันนั้น จะไม่มีคำใดมาอยู่ตรงกลาง เช่น ระหว่าง ขาว-ไม่ขาว ไม่มีสีใดอยู่ตรงกลาง แต่ถ้าเป็นคำที่ตรงกันข้าม เช่น ขาว-ดำ จะมีสีที่อยู่ตรงกลางได้ คือ สีเทา

คำที่ขัดแย้งกันจะจริงทั้งคู่ หรือเท็จทั้งคู่ไม่ได้ ถ้าจะบอกว่า “สมศรีผิวขาว” และ “สมศรีผิวไม่ขาว” มันจะต้องจริงอยู่ประโยคเดียว อีกประโยคหนึ่งต้องเท็จ

มีข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง คือ กฎแห่งความขัดแย้ง และกฎแห่งความไม่มีท่ามกลางนี้ ใช้กับ สิ่งเฉพาะ ไม่ใช่กับ สิ่งสากล สิ่งเฉพาะ หมายถึงสิ่งที่เราชี้เจาะจงลงไปว่า เป็น สิ่งนี้ คนนั้น นายสมศักดิ์ ฯลฯ ส่วนสิ่งสากลนั้น เรากล่าวเป็นประเภทโดยไม่ชี้เฉพาะ เช่น “คน” หมายถึง คนโดยทั่วไป ไม่ได้เจาะจงว่าเป็นคนไหน ดังตัวอย่าง

มนุษย์มีทั้งผู้ที่กตัญญู และอกตัญญู (สากล)

สมศักดิ์เป็นคนที่กตัญญู หรือ อกตัญญู อย่างใดอย่างหนึ่ง (เฉพาะ)

จากตัวอย่าง “สมศักดิ์” เป็นสิ่งเฉพาะ “มนุษย์” เป็นสิ่งสากล ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า กฎนี้ใช้ได้กับสิ่งเฉพาะเท่านั้น เพราะฉะนั้น สมศักดิ์เป็นทั้งคนที่กตัญญู และ อกตัญญู ไม่ได้จะต้องเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนมนุษย์เป็นได้ทั้งคนที่กตัญญู และ อกตัญญู เพราะอาจจะมีบางส่วนเป็นคนกตัญญู และบางส่วนเป็นคนอกตัญญู จึงใช้กฎดังกล่าวกับกรณีนี้ไม่ได้

ในสมัยใหม่ มีนักปรัชญาชาวเยอรมันท่านหนึ่งคือ ไสบนิช (Gottfried Wilhelm Leibniz : 1646 - 1716) ได้เพิ่ม กฎแห่งความคิดเข้ามาอีกกฎหนึ่ง คือ กฎแห่งเหตุผลที่เพียงพอ (The Law of Sufficient Reason)

กฎแห่งเหตุผลที่เพียงพอ

สูตร : สิ่งใดก็ตามที่เกิดขึ้น ต้องมีเหตุเสมอ เพราะฉะนั้น การที่สิ่งๆ หนึ่งเปลี่ยนแปลง มันจะต้องมีเหตุผลที่เพียงพอสำหรับการเปลี่ยนแปลง

กฎนี้สืบเนื่องมาจากกฎข้อแรก ที่ว่า สิ่งๆ หนึ่ง จะต้องเป็นตัวของมันเองเสมอ แต่ถ้ามีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น มันจะต้องมีเหตุผลที่เพียงพอสำหรับการเปลี่ยนแปลง นั่นคือ มันจะต้องเป็นไปตามกฎแห่งเหตุผล

สรุป : กฎแห่งความเหมาะสมเหมือน ใช้กับสิ่งที่คงที่
กฎแห่งเหตุผล ใช้กับสิ่งที่เปลี่ยนแปลง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กีรติ บุญเจือ ตรรกวิทยาทั่วไป กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช
จำกัด, ๒๕๒๖.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ ตรรกศาสตร์ : ศิลปะแห่งการนิยามความหมายและการใช้เหตุผล :
มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๐๕.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน การใช้เหตุผล กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิชาการ, ๒๕๒๒.
- อมร โสภณวิเศษรัฐวงศ์ ตรรกวิทยานिरนัย กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ป. สัมพันธ์
พาณิชย์, ๒๕๒๗.

ภาษาอังกฤษ

- A. A. Luce. *Logic Teach Yourself Books*, London : The English University
Press Ltd., 1958.
- David Hume. *A Treatise of Human Nature Books two and three*. Edited
by Pall S. Ardal., London : Fontana, 1972.
- Irving M. Copi. *Introduction to Logic*, New York : The Macmillan Company,
1971.